

Problematica păcii în dramaturgia națională

Printre ideile majore, printre ideile-forță care au dat și dau dramaturgiei românești valoare etică înalt umanistă, caracter militant progresist, amprentă politică de amplă rezonanță patriotică, oferind publicului „învățătură de adevăr și însuflare de virtute”, cum spunea cîndva Caragiale, conceptul de pace ocupă un rol important, definitor, prin implicațiile sale complexe, pentru întreaga evoluție a genului în literatura noastră. Abordată, uneori, direct ori diseminată, mai adesea, în textura pieselor, sub pana autorilor mărunți, de serie, dar îndeosebi sub condeiul viguros al personalităților autentice, problematica păcii apare, într-adevăr, de la începuturile dramaturgiei originale, în prima jumătate a veacului trecut, pînă în cea mai fierbinte actualitate socialistă. Într-o multitudine de aspecte, a căror *diversitate* conturează în ansamblu un edificiu unitar, specific spiritualității naționale românești, atât de angajată, practic, mai ales în ultimele două decenii, prin politica partidului și a statului nostru, în slujba dezvoltării relațiilor de prietenie și bună înțelegere între popoare, a apărării vieții pe pămînt.

Insistînd, de la bun început, asupra caracterului unitar al dramaturgiei naționale din punctul de vedere la care ne referim, vom observa că el se constituie, firește, din convergența modalităților particulare de a reflecta ideea de pace, din consecvența și continuitatea în timp a preocupărilor respective, sintetizîndu-le, însă, într-o tradiție la rîndul ei mereu îmbogățită. Un examen cît de sumar al creației dramatice clasice poate fi relevant, în acest sens, pe multiple planuri. Astfel, dacă în *Vlaicu-Vodă* Alexandru Davila invocă noțiunea de pace numai ca relație internațională („Dar vreau liniște, Mikede — cum o vrei și tu — vreau pace. / Nu vreau zăngănit de arme... / Pace! Pace!”), cîțiva ani mai tîrziu, în *Apus de soare*, Barbu Delavrancea o extinde, lărgindu-i înțelesul și ca element indispensabil dezvoltării interne, ba, mai mult încă, subliniind, prin glasul lui Ștefan, raportul intercondițional al celor două accepții ale cuvîntului: „Da, pace de-jur-împrejurul țării, ca și înlăuntrul ei”. Se mai cuvine a remarca, pentru perioada de tranziție de la dramaturgia clasică la dramaturgia creată în intervalul dintre cele două războaie mondiale, asocierea, deloc întîmplătoare, de un efect sugestiv sporit, a ideii de pace cu aceea de *liniște* (existentă, însă, cum am văzut, și la Davila), de tihnă creatoare, sesizată de Mihail Sorbul în *Letopiseși* (atunci cînd Ion-Vodă se adresează oștenilor săi în clipa declanșării bătăliei decisive cu invadatorii otomani: „...Și mai știți / Că azi mai e de muncă, plugarii mei trudiți, / Ș-apoi acestei trude veni-va și răsplată! / Vom hodini cu toții și-n cui va sta și spata!”) sau de Victor Eftimiu în poemul feeric *Înșirte, mărgărite* (prin cuvintele lui Alb-Împărat — „Pucea, traiul liniștit, / Astea trebuie în țară, astea veșnic le-am țintit” — dar și prin cele, mai bogate în semnificații sociale, rostite de Făt-Frumos: „Nu-i departe ziua ce-o prorocii, / Ziua de belșug și pace, de lumină și dreptate!”).

Desigur, piesele amintite — ca și altele, în care, de pildă, pacea este identificată cu seninul cerului sau al zilelor (*Despot-Vodă* de Vasile Alecsandri), ori constituie termen de comparație pentru comportamentul uman, în antiteză cu războiul („neamțul din timp de pace nu seamănă cu cel din război”, în *Dezertorul* de Mihail Sorbul) — nu abordează problematica păcii ca atare, și cu atât mai puțin pe aceea vizînd *apărarea* păcii, intrată de altfel în circulație ulterior; ele o implică, însă, plenar, ca o condiție fundamentală a existenței sociale, ca o stare de „spirit ineluctabilă pentru progresul umanității în genere, dar și „prielnică”, potrivit expresiei lui Ovidiu, împlinirii omului ca individ, în măsura în care „înlăuntrul păcii s-a născut iubirea”. Și nu este lipsit de semnificație faptul că aproape întotdeauna conceptul pus în discuție apare în relație dialectică — după cum lesne se poate observa — cu opusul său, conceptul de război, dezvăluind însă, în același timp, în conținutul acestuia din urmă, și sensul specific românesc de apărare în fața agresiunilor și invaziilor străine, respinse de poporul român cu nestînsă dirzenie și neștirbită speranță, secole de-a rîndul. Problematica păcii, dincolo de înțelesul ei complex — ca tihnă, liniște, odihnă activă, zile senine, lumină, belșug, timp de creație, de zidire — ni se înfățișează, așadar, în dramaturgia clasică, din și în perspectivă istorică, în strînsă conexiune cu ideea de *patriotism*.

Literatura națională contemporană dedicată scenei a continuat, se înțelege, tradiția constituită, accepția cuvîntului pace dobîndind însă, acum, ca motiv dramatic, sensuri și un avantaj al modalităților de creație mult mai largi, mai cuprinzătoare, de natură să amplifice, prin *diversitate*, cum spuneam, tocmai caracterul unitar al fenomenului. Sînt de luat în considerare, din acest punct de vedere, două

categorii distincte de piese, apărute în majoritate în ultimii ani, ca un reflex inerent al intensificării contribuției marcante a României, a președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la lupta pentru apărarea păcii în lume.

Mai întâi, în linie descendentă direct din creația tradițională — deși, firește, implantate în formule dramatice moderne, îmbogățite cu noi nuanțe — variatele înțelesuri ale ideii de pace transpar în piesa istorică, *de factură realist-psihologică* („...Vezi, acesta e eroismul total... în orice caz sublim — al acelor popoare pentru care istoria nu înseamnă cuceriri, expansiuni, insule, mări, cetăți și babilonuri înfrinte, ci pace, leagăn, ogor, cîntec și casă“, afirmă Andrei Rudeanu, în *Iarna lupului cenușiu* de I. D. Sirbu) ; *de tip cuasidocumentar* (în *Patetica '77* de Mihnea Gheorghiu, a cărei primă parte evocă admirabil atmosfera trecerii de la starea de pace la cea de război) ; *de factură metaforică* (Paul Anghel exprimă aforistic, în *Săptămîna patimilor*, esența domniei lui Ștefan cel Mare : „nu iubim fala, ci tihna“ ; D. R. Popescu invocă, în *Muntele*, cu o mare forță de sugestie, valori perene ale vocației de pace caracteristice locuitorilor acestui pămînt al nostru, precum proverbiala lor ospitalitate ori idealul bunei înțelegeri între popoare ; Alexandru Popescu relevă, în *Croitorii cei mari din Valahia*, prin vorbele voievodului Basarab, necesitatea de natură economică a păcii : „...n-am timp să mă războiesc acum cu nimeni..., cită vreme mă pregătesc să duc război, aici la mine acasă, pe viață și pe moarte... cu sărăcia și toate cele!“). Ea, piesa istorică actuală, lărgeste aria semantică a dramaturgiei din trecut cu noi categorii, de superioară valoare civică, filosofică, politică, precum cele arătate mai sus și atât de sintetic și limpede formulate, cu aproape două mii de ani în urmă, de Cicero : „Dulce este cuvîntul pace, și ea însăși este binefăcătoare ; însă este o mare deosebire între pace și robie : pacea este libertatea netulburată ; robia este cea mai mare nenorocire, care trebuie respinsă nu numai prin război, dar chiar și prin moarte“. Ea, piesa istorică actuală, întregeste ardența patriotică a operei înaintașilor, prin corelarea ideii de pace activă — ca ideal *implinit* în necurmatele lupte de apărare — cu noțiunile de *independență* și *unitate națională*, evidențiate direct, simbolic sau metaforic, atât în lucrările citate cu titlu exemplificator, cît și în multe altele.

Avem în vedere, în al doilea rînd, literatura dramatică ce exprimă o angajare nemijlocită în efortul poporului român, al tuturor popoarelor de a-și salvagarda existența pașnică, în efortul omului ca individ de a-și apăra însăși viața ; ele se înscriu într-o linie protestatară în sens general împotriva războiului, a cauzelor și efectelor acestuia, alimentînd substanțial sfera *teatrului politic*, din ce în ce mai prezent pe scenele noastre. Romulus Guga ne introduce, astfel, cu *Evul mediu întimplător*, în problematica atât de gravă a luptei împotriva resurecției, în lumea occidentală, a practicilor nazismului, a violenței și terorismului, pentru a ne conduce, citița ani mai tîrziu, în labirintul sordid al *Amurgului burghez*, încheiat cu amenințarea terifiantă a militarismului agresiv. Radu Dumitru mai de mult, cu mijloacele metaforei abundente, în *A opta zi dis-de-diminează*, și Dan Plăeșu, încă recent, în *Pămîntul după ora zece și cinci*, într-o modalitate mai directă, avertizează împotriva jocului tragic de-a războiul. Regretatul Horia Lovinescu, într-una dintre cele mai importante creații ale sale și ale întregii dramaturgii române contemporane, *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă*, pornește de la ancestrala legendă a înfruntării dintre Cain și Abel, pentru a demonta în fața spectatorului, cu mijloacele metaforei străbătute cutremurător de fiorul tragic, mecanismul degradării umane ca urmare a consumării războiului nuclear. Ion D. Sirbu își investește personajele din *Arca bunei speranțe* cu darul dezbaterii filosofice asupra condiției umane contemporane, folosind aceeași sursă primară de inspirație, dar militînd pentru triumful vieții : „Nu se poate trăi fără speranță — spune Noe —, fără așteptare. Și sufletul omului e o Arcă în care stau închise fiare, duduie puterea mașinilor și strigă inima după ajutoare. Dar ce ne-am face cu acest suflet dacă nu ar crede în fericire, nici în omenie și frumusețe ? Arca aceasta e lumea, așa e... Dar e o lume cu rost : o lume care trebuie să ajungă într-un golf unde e pace, lumină și între oameni bună învoire.“

Și iată cum, deși prin esența ei conflictuală, opera dramatică preferă, în reflectarea realităților umane, sociale, politice, contemporane ori istorice, situațiile încordate, tensiunile maxime, ruperile de echilibru, înfruntările-limită — toate acestea aflîndu-se în evidentă opoziție cu substanța ideii de pace, care semnifică bună înțelegere, armonie, liniște, seninătate, echilibru, lipsă de conflict —, dramaturgia noastră națională a găsit și găsește mereu mai viu, mai convingător, calea aparent paradoxală spre abordarea problematicii păcii. Căci natura anticonflictuală a stării de pace nu exclude, nici în cazul teatrului, lupta împotriva elementelor care subminează această stare de pace, ci, dimpotrivă, o stimulează, oferindu-i șansa victoriei. Adică a vieții pașnice pe planeta Pămînt.

Mihai VASILIU